

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра спортивного туризму

Скабара Р.М.

Країнознавчі аспекти релігійного туризму

Лекція з навчальної дисципліни

„ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО”

**Для студентів спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа
(спеціалізація «Готельно-ресторанна справа»)**

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

на засіданні кафедри спортивного туризму

„ ” 201 р. протокол №

Зав.каф _____ Кухтій А.О.

1. Історія паломництва
2. Макрорегіони паломництва
3. Центри християнського паломництва
4. Центри паломництва мусульман
5. Центри буддистського паломництва

Історія паломництва. Значний вплив на туристські потоки справляє їх релігійна мотивація. Історія релігійного туризму має надзвичайно давнє коріння. Найперші, доведені відомості про подорожі з культовою метою належать чи не до періоду Античності. Давні греки і римляни відвідували святині і храми.

Найвідомішим культовим центром Еллади був розташований у поселенні Дельфи. Він мав загальногрецьке значення завдяки свому оракулу. Багаточисельні юрби збиралися сюди для того, щоб дізнатися про віщування провидиці Піфії.

В епоху Середньовіччя міграції з релігійних мотивів, продовжуючи розвиватися, набрала нових рис. Паломництво стає масовим у формі Хрестових походів. Вони відбувалися під прапором боротьби проти невірних (мусульман) і звільнення від них святих для християн місць.

Паломницький рух помітно розширився у п'ятнадцятому і особливо у шістнадцятому столітті. Разом зі зростанням його масштабів посилилася і неоднорідність його потоків. Для багатьох з тих, хто відправлявся на Святу землю, паломництво слугувало лише прикриттям для реалізації своїх інтересів, інколи надзвичайно далеких від віросповідання. Серед пілігримів були дворяни, які шукали посвячення в рицарі в Єрусалимі біля Гробу Господнього, політичні і військові агенти королів, які прагнули набути оккультних знань, особистості творчі, як наприклад Юстус Тенеллус і Вільгельм Постель, які за дорученням короля Франції

Франциска другого збирали в Палестині рукописи для паризької бібліотеки, і, звичайно, купці, що подорожували з метою торгівлі.

В дев'ятнадцятому столітті священі подорожі набрали організованих форм. Починаючи з 1861 р. щорічно у Франції споряджалися паломницькі каравани у знак покаяння за злочини республіканського уряду проти Католицької церкви. Кількість їх учасників досягала 300-400 чоловік. З кінця 1870-х років францисканці стали відправляти такі ж каравани з Відня і Мюнхена.

Сьогодні, як і багато століть назад, релігійні переконання є одним з головних мотивів для подорожей. Щороку приблизно 200 мільйонів людей у світі здійснюють паломництво. З них 150 мільйонів християн, 20-30 мільйонів індуїстів, 40 мільйонів буддистів, мусульман, синтаїстів і т.і. Вірні подорожують для поклоніння святиням, сподіваючись здобути духовний спокій, позбутися важких хвороб, відчутти духовну єдність з одновірцями.

Для географічного вивчення широкої картини паломництва використовують районування. У світі **виділяють 11 макрорегіонів паломництва**: 1) християнська Європа; 2) Північна Америка з домінуючим становищем християнства і багаточисленими іншими релігіями; 3) Латинська Америка з переважанням християнства і місцевими традиційними релігіями; 4) Північна Африка з переважанням ісламу; 5) Західна і Східна Африка, де переважає іслам і існують окремі центри християнства та традиційних релігій; 6) Західна Азія з домінантою ісламу і анклавними християнства і іудаїзму; 7) Південна Азія, де поширені індуїзм і буддизм, а також є центри християнства, джайнізму, сикхизму і ісламу; 8) Південно-Східна Азія з переважанням буддизму, ісламу, християнства і анклавними індуїзму; 9) Східна Азія з пануючим буддизмом, конфуціанством, синтоїзмом і ділянками ісламу і християнства; 10)

Центральна Азія з домінантою буддизму (головним чином ламаїзму); 11) Середня Азія з пануванням ісламу.

Кожен макрорегіон є відомим завдяки своїм світовим центрам паломництва. Саме вони приймають міжнародні потоки віруючих і часто поєднують релігійну спеціалізацію з функціями адміністративного, промислового, культурного і туристського центрів. Окрім цього, в макрорегіонах існують об'єкти релігійного поклоніння національного і місцевого значення.

Особливе місце серед світових центрів культу займає Єрусалим. Він є святим місцем для прихильників відразу трьох релігій – іудаїзму, християнства і ісламу. Євреї, що сповідують іудаїзм – найбільш ранню монотеїстичну релігію, з якої у багато чому бере свій початок і християнство, - їдуть у Святе місто для того, щоб побувати біля Стіни плачу. Тут, на маленькій площі перед Стіною, вони жаліють про храм, знищений арабами. Одягнуті у все чорне ортодокси розкачуються у відповідності з внутрішнім ритмом своїх звернень до Бога Яхви.

Для християн Єрусалим пов'язаний з перебуванням на землі Ісуса Христа. Найважливішим моментом їх паломницької програми є відвідування храму Воскресіння – головної святині християнського світу. Кожен вірний прагне поклонитися реліквіям цього храму – Голгофі, каменю Помазання, Живоносному Гробу Господньому – і помолитися. Склеп, який символізує місце поховання Сина Божого, щільно оточений молильнями різних християнських конфесій. Римські католики славлять Господа поруч з вірменськими священиками. Тут же – сирійські ортодокси. Ніхто нікому не заважає, усі сконцентровані на своєму.

Найбільші враження залишаються у паломників, які відвідали Єрусалим напередодні Паски, коли у Святу Суботу у храмі Воскресіння здійснюється сходження Благодатного вогня.

Мусульмани також мають в Єрусалимі свої святині. Місцем їх притягання є мечеть Омара – найстаріша з вцілівших до наших днів культових ісламських споруд. Її купол символізує священу скалу, з якої, згідно з релігійними уявленнями, пророк Мухамед вознісся на небеса. Крик муедзіна, багатократно посилений динаміками, п'ять разів на день розноситься над холмами давнього міста, закликаючи вірних до молитви.

Центри християнського паломництва. На відміну від Єрусалима, що увібрав різноманіття релігійних зв'язків, більшість центрів паломництва пов'язані з однією релігією. У християнському світі існують багато святих місць у різних кутках Землі. Але найбільш важливі серед них розташовані у Європі: Рим (Італія), Париж і Лурд (Франція), Фатіма (Португалія), Варшава (Польща), Монсеррат (Іспанія) та інші. Мільйони паломників відвідують ці центри у надії побачити чудесну появу чи поклонитися реліквіям і приєднатися до благодаті.

Особливо важливими у християн є реліквії, що пов'язані з хрестовими муками і смертю Ісуса Христа. Найбільш відоме з них – терновий вінок – знаходиться у Парижі, у соборі Нотр-Дам. Його продали константинопольським імператором французькому королю у тринадцятому столітті. Вінок лежить на кришталевому кільці, і його виставляють для поклоніння у Страсну П'ятницю при збігові великої кількості паломників.

Багато вірних збирається тут і під час проведення Всесвітніх днів християнської молоді. Вони проводяться з ініціативи Папи Римського Івана Павла II починаючи з 1985 року. Щорічно на цей найбільший форум католицької молоді з'їжджається до 500 тисяч віруючих студентів.

За переказами, тіло Ісуса після смерті було обгорнуте у кусок лляної тканини, пропитаної мирром і елеєм і поміщене в печеру у скалі. Саван бережно зберегли і стали йому поклонятися як священій реліквії. Проте впродовж наступних століть було зроблено багато її підробок.

До середини дев'ятнадцятого століття залишилося 42 плащаниці, що претендували на справжність. Найвідомішою серед них є подарована Людовіку Савойському у п'ятнадцятому столітті. При докладному огляді на тканині можна побачити обриси людини з терновим вінком на голові і багаточисельними ранами і ссадинами на голові. Плащаниця зберігається у срібному броньованому ларці у катедральному соборі Турина (Італія).

Один раз на чверть століття її вставляють на загальний огляд. У такі роки Турин відвідують до 3 мільйонів паломників. В 1978 р. люди вистоювали в черзі по 16 годин, щоб подивитися на реліквію.

Інша святиня – краплини крові, які традиційно приписують Ісусу Христу, перебувають у бельгійському місті Брюгге. Колись єрусалимський патріарх передав його у дар хрестоносцю графу Тьєрі Ельзаському. Після повернення з походу він збудував капеллу, де мали зберігати реліквію. Сьогодні у кожну п'ятницю священик кров у кришталевій посудині можна побачити, а під час свята Днів крові – поцілувати святиню. Раз на рік у четвер на Страсному тижні реліквія у красивому ларці зі срібла і золота вносився з капели. Урочиста процесія проходить по вулицях Брюгге. У ній беруть участь тисячі паломників.

Хрест з надписом "Ісус з Назарета Цар Юдейський", на якому розіп'яли Ісуса Христа, знайшли в Єрусалимі Свята Олена, мати римського імператора Костянтина Великого, який сприяв поширенню християнства. Вона ж відшувала кілька гвоздів і копій, що пронизало Ісуса. З часом ці реліквії розійшлися по віту, поклавши початок відомим центрам паломництва. Окремі частини справжнього хреста залишились у Константинополі (тепер Стамбул), інші потрапили в Александрію, Дамаск, Антіохію (тепер Антак'я), а також на Кіпр і у Закавказзя.

Багато центрів християнського паломництва пов'язані з іменем Діви Марії. Її культ є особливо розвинутим у католиків. Дві третини з шести тисяч святинь у Європі присвячені Богоматері. Широкі потоки пілігримів

направляються у місця появи образу Марії. Одне з таких чудес сталося в дев'ятнадцятому столітті у невеличкому селі Лурд, яке розташоване на півдні Франції. Образ Пресвятої Діви явився місцевій дівчині. З того часу інтерес до цього місця не слабшає. Паломники відвідують Грот-де-Масаб'ель, де побачили з'яву, і комплекс наземних і підземних церков навколо нього. Сьогодні Лурд – другий після Риму культовий центр за кількістю християн-пілігримів (4,6 мільйонів на рік). Подібні святі місця існують у Іспанії, Португалії та Мексиці.

З давніх давен люди прагнули зобразити те, у що потрібно було вірити. Вони створювали статуї, ікони, які поступово ставали предметом для поклоніння багаточисленних паломників. Деякі з них несподівано починають плакати чи сміятися, деколи їх голови увінчують вінки з квітів, які не помирають. Ці феномени вивчаються вченими, але вони не можуть дати їм наукового пояснення.

З точки зору географії паломництва спеціальний інтерес становлять чудотворні чорні ікони і скульптури Мадонни (Чорна Мадонна). На деяких іконах обличчя і руки Мадонни з часом потемніли від кіптяви свічок чи хімічної реакції у фарбі. Деякі статуї початково були виконані з темних порід дерева. Найбільш відомим чорні зображення Мадонни є в Австрії, Швейцарії, Німеччині. У Польщі прочани спрямовуються в Ясну Гуру, щоб вклонитися національній святині – іконі Ченстоховської Чорної Мадонни. Поляки вважають її своєю заступницею і приписують чуда. В окремі святкові дні Ясну Гуру відвідують до 300 тисяч людей.

Крім культу Ісуса Христа і Богородиці, у християнстві поважають і інших святих. Місця, пов'язані з їх іменами, також є центрами паломництва. Наприклад, Неаполь відомий серед паломників завдяки Святому Януарію, покровителю міста. У прекрасно оформленій капеллі собору Сан-Дженнаро зберігаються череп святого і посудини з його

запікшоюся кровю, який має загадкові властивості, періодично звертаючися. Вперше цей феномен був помічений у четвертому столітті і з цих пір повторюється кілька разів на рік.

Найбільшим центром християнського паломництва, де можна вклонитися відразу кільком святиням, є Рим. Щорічно це місто відвідують понад 8 мільйонів паломників. У Вічному місті можна побачити усесвітньо відомі собори. Один з них Сан Джованні ін Латерано збудували у четвертому столітті, неодноразово був зруйнований і відновлений. Його називають матір'ю і головою усіх церков Риму і землі. Тут зібрані священі реліквії: голови святих Петра і Павла, юдейський заповітний Ковчег, святий жезл Аарона, накидка Марії, частина столу, за яким проходила Тайна Вечеря, перекладина справжнього істинного хреста. До наших днів вдалося зберегти святу драбину. Її привезли із єрусалимського палацу Пилата. За легендою, по ній вивели Ісуса Христа на казнь. Піднятися по 28 мармуровим сходам можна лише преклонивши коліна. Зараз Сан Джованні ін Латерано є кафедральним собором Риму.

В межах Риму розташоване місто-держава Ватикан – центр Католицької церкви, резиденція її голови – Папи Римського. У Ватикані зосереджені найцінніші культурні речі, зокрема собор Святого Петра, що вражає своєю красою і величчю. Мільйони паломників сходяться сюди з усіх країн світу. За звичаєм вони прикладаються губами до стопи знаменитої скульптури керівника Апостолів, яка вже стерлася від поцілунків кількох поколінь прочан. Особливо багатолудно у Ватикані у світо католицької Паски, коли Папа благословляє прочан на площі Святого Петра.

Центри паломництва мусульман. Мусульмани мають власні центри релігійного притягання. Головним серед них є місто Мекка у Саудівській Аравії. Слово мекка стало синонімом паломництва далеко за

межами мусульманського світу, але лише вірним мусульманам дозволено відвідувати святе місто, де, відповідно релігійного вчення, народився пророк Мухамед.

У свято курбан-байрам мусульмани відвідують храм Кааба. Ця будівля схожа на великий товстий куб, складений з сіро-зелених гранітних блоків. В його підніжжі – майже правильний квадрат, одна діагональ якого проходить з півночі на південь, а інша – з заходу на схід, що свідчить про закладений при будівництві астрономічний зміст. В куті Кааби розташований чорний камінь, ймовірно, метеоритного походження. За легендою, туди його помістив сам Мухаммед.

Кааба розташована в мечеті аль-Харам – найбільшому в світі храмі під відкритим небом. Кожен рік на молитву на його території збираються приблизно 2 мільйони мусульман. У храм вони входять через Ворота світу, знявши взуття і переступивши правою ногою через поріг, повільно проходять звивистими коридорами повз зали і ніші, де у молитовній позі читають Коран цілі родини, і наближаються до головного простору храму. У центрі його розташована Кааба. Паломники сім разів проходять навколо Кааби у напрямку проти годинникової стрілки, перед тим як доторкнутися до чорного каменя і поцілувати його. Мусульмани здійснюють цей ритуал, прикривши тіло білим іхрамом – двома кусками тканини визначеної довжини. Традиція передбачає, що паломники заберуть іхрам додому, для того щоб пізніше використати його як погребальний саван. Подорож у Мекку є одним з головних обов'язків мусульманина. Інша святиня ісламу розташована у місті Медіна, також у Саудівській Аравії.

Медіна є сучасним арабським містом. Мечеть у Медіні поступається за розмірами храму аль-Харам, але відрізняється дивною красою. Рожевий граніт прикрашений мозаїкою, чеканими узорами і золотом. Серед мечеті огорожено місце, де жив і вчив Мухаммед, глинобитна хижина, де він

жив і харчувався, і могла, де його похоронили. Святині Мекки і Медіни мають загальноісламське значення.

Центри буддистського паломництва. Буддизм – одна з трьох світових релігій, поряд з християнством і ісламом. Він виник у Давній Індії в шостому-п'ятому столітті до нашої ери, а пізніше поширився в Південно-Східній і Центральній Азії, частково в Середній Азії і Сибіру.

Буддійське віровчення базується на внутрішньому прагненні людини до духовного прозріння (нірвані), яке досягається за допомогою медитації, мудрості і вищих моральних цінностей.

Ортодоксальні буддисти не здійснюють паломництва у тому розумінні, який у це вкладають християни чи мусульмани. Проте вони мають свої святині і індивідуально до них подорожують у пошуках духовної досконалості. Аж до приєднання Тибету до Китаю у 1951 р. тисячі паломників відправлялися у довгу і небезпечний дорогу в святе місто Лхаса, що розташоване у Гімалаях на висоті 3650 м. Тут розташований монастир і палац Далай-лами – духовного лідера буддистів. В просторому багатопверховому палацовому комплексі, збудованому у сімнадцятому столітті, нараховується понад 1000 різних приміщень, не менше 10000 предметів поклоніння і 20 тисяч статуй. Палац був зимовою резиденцією глави Тибету до 1959 р., коли нинішній Далай-лама не емігрував в Індію.

Інша святиня буддистського світу розташована в місті Канді у Шрі-Ланці. У самому центрі міста на березі штучного озера стоїть обнесений рвом храм Даліда Малігава, у якому зберігається як найвищий скарб лівий клик Будди. Як вважають віруючі, це головне надбання держави, гарантія її незалежності. Кожен рік у кінці липня-на початку серпня в Канді проходять торжества Перахера через винос священної реліквії з храму. У них беруть участь буддисти з усього світу. На багато враному слоні святиню провозять по вулицях міста. Процесія Зуба нагадує карнавальну

ходу з факельщиками, музикантами, танцюристами і слонами. Воно переростає у всезагальне яскраве свято, який триває десять днів.

Хоча сам Сіддхартха Гаутама, якого вважають засновником буддизму, виступав проти поклоніння образам і володіння матеріальними благами, буддистська церква на протязі століть надбала багато скарбів. Аж до першого століття нашої ери в пам'ятках буддистського мистецтва Будду не зображали. Показували лише символи, які мали відношення до його вчення. Сьогодні, крім предметів, пов'язаних з його життям, поважаються і образи Будди.

Центрами тяжіння буддистських прочан є багаточисельні зображення Будди. Вони інколи досягають гігантських розмірів і справляють велике враження. У японському місті Нара, неподалік від Осаки, у монастирі Тодайдзі, є відома перлина Японії – бронзова статуя Великого Будди. Сидяча фігура досягає у висоту 16 м.

Географія екскурсійного туризму релігійної тематики. Близькі до паломництва потоки формуються екскурсійним туризмом релігійної тематики. Такі поїздки зазвичай не є тривалими, розраховані на дітей і дорослих, їх організують у різні пори року і не прив'язують до релігійних свят. Як правило, туристські групи підбираються особливо , щоб до неї не потрапили люди, ворожі до віри і церкви.

Крім Ізраїлю з його ранньохристиянськими і мусульманськими пам'ятниками, туристи такого рівня проявляють інтерес до Йорданії, Франції.